

Macromedia Flash, Screen2exe, Jing, Werbineria, Wink. В статье показано, что весь процесс можно разделить на три этапа: запись видеурока в Camtasia Recorder, редактор Camtasia Studio обеспечивает редактирование (постредактирование), кодировка видеофайла.

Ключевые слова: обучающее видео; презентация; видеурок; урок; лекция; программа; учебник; компьютер; демонстрация.

Developing and conducting classes using video tutorials

A.Satybaldiyeva¹, C.Raimbayeva¹, A.Abzhapparova¹

¹M.H.Dulati Taraz Regional University (Taraz, Kazakhstan)

Abstract

This article discusses the issues of developing and conducting lessons using the method of video lessons. The stages of organizing video lessons during the distance learning are provided. The article discusses the video lesson itself in different ways, for example, the following three types of lessons can be distinguished: a lesson on the introduction (explanation) of new material; lessons on consolidation of knowledge, skills and abilities are provided; summarizes knowledge, skills and abilities and ends with a control lesson. Topical issues are addressed in order to create short videos on each topic so that students can review the material on their own and not wait for the teacher's answer. There are several programs for creating video lessons. They are: Camtasia Studio, Macromedia Flash, Screen2exe, Jing, Werbineria, Wink. It is shown that the whole process can be divided into three stages: write a video tutorial on Camtasia Recorder, editing (post-editing) is provided in the Camtasia Studio editor, the video file is encoded.

Keywords: educational video; presentation; video tutorial; lecture; video lesson; the program; textbook; computer; demonstration.

Редакцияға қабылданған: 11.05.2021.

МРНТИ 14.15.15

<https://doi.org/10.51889/2021-2.2077-6861.15>

М.П.ОСИПОВСКАЯ^{1}, О.В.ЛАУКАРТ-ГОРБАЧЕВА²*

¹Қазан (Приволжск) федералды университеті Федералды мемлекеттік автономды жоғары білім беру мекемесі, ²Татарстан Республикасының Ғылым академиясы (Ресей, Татарстан Республикасы, Қазан), osipovskaya-m@mail.ru, olga241202@yandex.ru*

ТАТАРСТАН РЕСПУБЛИКАСЫНЫҢ БІЛІМ БЕРУ ЖҮЙЕСІНДЕГІ ИНКЛЮЗИВТІ ТӘЖІРИБЕНІҢ ДАМУ ӨЛШЕМШАРТЫ РЕТІНДЕ ПЕДАГОГИКАЛЫҚ ҚЫЗМЕТКЕ ДАЙЫНДЫҚ

Аңдатпа

Пәнаралық зерттеуде Татарстан Республикасының Білім беру жүйесінде инклюзивті білім беру тұжырымдамасын іске асыру мәселелері қарастырылады. Педагог қызметкерлердің денсаулығының мүмкіндігі шектеулі балалармен жұмыс істеуге дайындығының жеткіліксіздігі өзекті мәселе болып табылады, осыған байланысты білім беру нәтижелеріне қол жеткізуге бағытталған білім беру-түзету жұмыстарының инновациялық технологияларын жобалау және іске асыру қабілетін дамытумен байланысты педагогтердің кәсіби құзыреттіліктерін қалыптастыру қажеттілігі туындайды. Республикалық білім беру жүйесінде инклюзивті білім беру тұжырымдамасын іске асырудағы қиындықтар және олардың жаңа жағдайларда белсенді қатысуға дайындығы туралы педагог қызметкерлердің пікірлерін анықтау зерттеудің мақсаты болып табылады. Автордың зерттеу нысаны ретінде педагогикалық дискурс таңдалды. Бастауыш сынып мұғалімдері мен пән мұғалімдерінің жазбаша жұмыстары (эсселері) педагогикалық дис-курсты бейнелейтін байланыс кеңістігі ретінде пайдаланылды. Зерттеудің негізгі әдісі ретінде дискурстық талдау қолданылды. Педагогикалық дискурсты талдау нәтижелері мұғалімдердің түзету-педагогикалық қызметке

дайындығының жеткіліксіздігі туралы зерттеу гипотезасын растады және барлық педагогикалық қызметкерлердің ортақ мәселесі еңбекке деген ынта-ықыластың жоқтығын; оқу процесін ұйымдастыруға қатысты арнайы білімнің болмауын; ерекше білім беру қажеттіліктері бар балалармен жұмыс істеу үшін қажетті практикалық дағдылардың жеткіліксіздігін көрсетті. Мақалада келтірілген зерттеулер республикалық білім беру жүйесінде білім беру ұйымдарының желілік өзара іс-қимылын, педагогтарды тұрақты әдістемелік қолдауды, инновациялық педагогикалық тәжірибені таратуды пайдалана отырып, инклюзивті практиканы дамыту үшін жағдайлар жасалуы тиіс екенін айтуға мүмкіндік береді.

Түйін сөздер: инклюзивті білім беру тұжырымдамасы; мүмкіндігі шектеулі балалар; арнайы білім беру қажеттіліктері; қазіргі жағдайда педагогикалық қызметке дайындық; педагогикалық дискурс; желілік өзара іс-қимыл.

Кіріспе. Қазіргі уақытта ерекше білім беру қажеттіліктері бар денсаулық мүмкіндіктері шектеулі балаларға (бұдан әрі – ДМШ) арнайы және инклюзивті білім беруді дамытуда оң үрдістер байқалады.

Ресей Федерациясында соңғы жылдары мүмкіндігі шектеулі балаларға мектеп білімін ұйымдастыру мен мазмұнын өзгертуге бағытталған бірқатар шаралар қабылданды: арнайы федералды мемлекеттік білім беру стандарттары, психологиялық-педагогикалық қолдау мамандарының штат санының нормативтері, сыныптардың толықтырылуы бекітіліп, қолданысқа енгізілді; оқытудың өзгергіштігін қамтамасыз ететін бастауыш жалпы білім берудің бейімделген негізгі білім беру бағдарламалары әзірленді; есту, көру, тірек-қимыл аппараты, сөйлеу, ақыл-ой кемістігі, психикалық дамуы тежелген, аутистік спектрі бұзылған білім алушылардың білім алуы үшін арнайы жағдайлар жасалатын инклюзивті мектептер саны ұлғайды.

Татарстан Республикасындағы инклюзивті білім берудің қазіргі жағдайын талдау әлеуметтік-экономикалық жағдайларға, ресурстық базаның жеткіліксіздігіне және басқа да аймақтық факторларға байланысты проблемалар кешенін анықтауға мүмкіндік берді [10].

Қазіргі кезеңдегі негізгі проблемалардың бірі жалпы білім беру ұйымдарының педагог қызметкерлерінің мүмкіндігі шектеулі балалармен және мүгедек балалармен жұмыс істеуге дайындығының жеткіліксіздігі болып табылады, осыған байла-

нысты білім алушыларға тұлғалық-бағдарланған және жеке-сараланған тәсілдер негізінде білім беру нәтижелеріне қол жеткізуге бағытталған білім беру-түзету жұмыстарының инновациялық нысандары мен технологияларын жобалау және іске асыру қабілетін дамытумен байланысты педагогтердің кәсіби құзыреттіліктерін қалыптастыру қажеттілігі туындайды. Білім беруді реформалаудың әлеуметтік саналы қажеттілігі оқытуға инновациялық тәсілдерді іздеуді талап етеді, бұл өз кезегінде мұғалімдердің біліктілігін үнемі арттыруды талап етеді.

Мұғалімнің кәсіби стандарты федералды мемлекеттік білім беру стандарттарының талаптарына сәйкес кәсіби қызметті жүзеге асыруға міндетті дайындықтың болуын анықтайтын, білім алушылардың «психологиялық-педагогикалық технологияларын (соның ішінде инклюзивті) әр түрлі контингенттермен атаулы жұмыс жасау үшін» дамыту қажеттілігі жалпыланған еңбек функцияларын тұжырымдайды [7].

Жаңа жағдайда педагогикалық қызметке дайындықтың болуы мүмкіндігі шектеулі балалардың білім беру жүйесінің кадрлық әлеуетін нығайту және дамыту мүмкіндігін анықтайтын маңызды критерий болып табылады.

Зерттеу әдіснамасы және әдістері. Ғылыми зерттеулердегі әртүрлі тәсілдерді қарастыру педагогикалық қызметке дайындық көбінесе интегралды модель, яғни мұғалімнің жеке басының ерекше жағдайы ретінде көрінетін бірнеше компоненттерінің өзара әрекеттесуін анықтауға мүмкіндік

береді: мотивациялық-құндылық, танымдық, операциялық-практикалық, эмоционалды-ерікті және рефлексивті [1].

В.В.Хитрюк мұғалімнің инклюзивті білім беру жағдайында кәсіби қызметке дайындығын академиялық, кәсіби және әлеуметтік-жеке құзыреттер кешеніне негізделген «мұғалімнің тұлғасының күрделі интегралды субъективті сапасы» ретінде қарастырады және тиімді педагогикалық іс-әрекеттің мүмкіндігін анықтайды. Бұл ретте педагогтің ДМШ балалармен жұмыс істеуге кәсіби-тұлғалық дайындығының маңызды құрамдас бөлігі көмек көрсетуге дайындық болып табылады [9].

Э.А.Гафари жалпы білім беретін мектеп педагогының ерекше білім беру қажеттіліктері бар балаларды оқытуға оң уәждемесінің болуы маңызды деп санайды. Автордың пікірінше, мұғалімдердің сенімдері, олардың инклюзия философиясын тануы – инклюзивті білім беру тұжырымдамасын сәтті жүзеге асырудың маңызды шарты болып табылады. Мотивация мұғалімнің маңызды сапасы ретінде мұғалімдердің психологиялық дайындығының маңыздылығын растайды [3].

Қазақстандық ғалымдар инклюзивті білім беруді жүзеге асыратын шетелдік практик-мұғалімдердің зерттеу нәтижелерін түсіндіре отырып, педагогтердің тұлғалық, теориялық және практикалық дайындығының бірлігін көрсететін өзара байланысты қасиеттер кешені түрінде көрінетін психологиялық және кәсіби дайындық құрылымын анықтады [6]. Сонымен қатар, психологиялық дайындық мұғалімнің жеке қасиеттерінің жиынтығы, ал кәсіби дайындық дидактикалық білім мен әдістемелік дағдылардың блогы ретінде анықталады [8]. Біз бұл көзқараспен толықтай келісеміз.

Авторлық зерттеуде мұғалімдердің инклюзивті білім беру тұжырымдамасын жүзеге асыруға дайындығы кәсіби қызметті

жүзеге асыруға мүмкіндік беретін өзара әрекеттесетін және бірін-бірі толықтыратын психологиялық және кәсіби қасиеттер кешені ретінде, яғни оның ішінде инклюзивті білім беру талаптарына сәйкес оқу процесін ұйымдастыру, жоғары мотивациялық және құндылық деңгейінде түсіндірілді.

Инновациялық формалар мен технологияларды енгізу және іске асыру жағдайында педагогикалық қызметке дайындықтың интегралды моделінің құрамдас бөлігі ретінде білім беру процесі субъектілерінің қатынастары, пікірлері, көзқарастары, бағалары, стереотиптері, қабылдауы олардың тікелей пікірлерін зерделеу негізінде, сондай-ақ жанама контенттерді талдау негізінде анықталуы мүмкін (педагог қызметкерлердің кеңестерде және ата-аналар жиналыстарында сөйлеген сөздері; мұғалімдердің білім алушылармен, олардың ата-аналарымен күнделікті әңгімелері; білім алушылар мен ата-аналар тарапынан арнайы құжаттарда тіркелген шағымдар және т.б.). Жанама байланыстарды талдау білім беру жүйесінде жүзеге асырылатын өзгерістерге қатысты білім беру процесі субъектілерінің терең үміттерін, жеке көзқарастарын, идеяларын, құндылықтарын, стереотиптерін анықтауға мүмкіндік береді.

Авторлық зерттеудің мақсаты республикалық білім беру жүйесінде инклюзивті білім беру тұжырымдамасын іске асырудағы проблемалар мен қиындықтар және олардың жаңа жағдайларда белсенді қызметке дайындығы туралы педагог қызметкерлердің пікірлерін анықтау болып табылады.

Автордың зерттеу нысаны педагогикалық дискурс болып таңдалды. Соңғы онжылдықтарда Әлеуметтік және гуманитарлық ғылымдарда танымал болған «дискурс» ұғымы әртүрлі түсіндірулерге ие. Жалпы мағынада дискурс қоршаған әлемді немесе оның белгілі бір аспектісін түсіну мен ұғынудың ерекше тәсілі ретінде түсіндіріледі [4].

Қазіргі заманғы белсенді дамып келе жатқан аналитикалық көзқарастардың көпшілігі М.Фуко тұжырымдамасында келтірілген дискурстың «белгілі бір қоғамдарда бар ережелермен шектелген тұжырымдар тобы» ретінде анықтауға негізделген [5].

Т. Ван Дейк қазіргі әлеуметтік-гуманитарлық және социологиялық теорияларда қолданылатын дискурсты түсіндіруді қорытындылай келе, оның келесі мағыналарын анықтады:

- дискурс қоғамның әлеуметтік-мәдени ерекшеліктерін білдіретін әлеуметтік формация ретінде;
- дискурс идеологиялық әлеуметтенудің тетігі ретінде;
- дискурс ауызша өнім түрі ретінде;
- дискурс нақты мәтін немесе әңгіме ретінде;
- дискурс жанр ретінде;
- дискурс кең мағынада кешенді коммуникативті оқиға ретінде;
- дискурс мәтін немесе әңгіме сияқты тар мағынада [2].

Авторлық зерттеуде дискурс микро-әлеуметтік деңгейде әлеуметтік-мәдени құбылыстар мен процестерді көрсететін коммуникативті әрекеттің өзекті, мағыналық ауызша немесе жазбаша өнімі ретінде түсіндіріледі.

Педагогикалық дискурсты бейнелейтін коммуникациялық кеңістік ретінде Қазан федералды университетінің Психология және білім беру институтының Еділ аймақаралық біліктілікті арттыру және кәсіби қайта даярлау орталығында «Татарстан Республикасында инклюзивті білім беруді дамыту процестерін материалдық-техникалық және кадрлық қамтамасыз ету мәселелері» тақырыбы аясында қосымша кәсіптік білім беру бағдарламалары бойынша оқыған бастауыш, негізгі және орта жалпы білім беру бағдарламаларын (бастауыш мектеп мұғалімдері, пән мұғалімдері) жүзеге асыратын 174 мұғалімнің

жазбаша жұмыстары (эссе) алынды. Авторлар жүргізген зерттеу тақырыбы Татарстан білім беру ұйымдарында жүзеге асырылатын инклюзивті білім беру тұжырымдамасын және оқытушылар құрамының жаңа жағдайдағы педагогикалық қызметке дайындығын бағалау болды.

Зерттеудің негізгі әдісі ретінде дискурстық талдау қолданылды. Орындалатын тапсырманың анонимділігі алынған деректердің объективтілігін қамтамасыз етуге мүмкіндік берді.

Зерттеудің нәтижелері және талқылануы. Эссенің мазмұнын талдау мұғалімдердің инклюзивті білім берудің негізгі қағидалары туралы жоғары деңгейдегі хабардарлығын көрсетті. Эсседе инклюзивті білім берудің тұжырымдамалық моделінің барлық негізгі құрамдас бөліктері көрсетілген: адамның қабілеті мен жетістіктеріне қарамастан оның құндылығы; әркімнің өзара әрекеттесу және қолдау құқығы; өзін-өзі жүзеге асыру және әлеуметтік, психологиялық және коммуникативтік тәжірибе алу мүмкіндіктері; қоғамда толыққанды, дербес өмір сүруге қабілетті үйлесімді тұлғаны дамыту.

Ақпарат берушілердің басым көпшілігі қазіргі Ресей қоғамындағы инклюзивті білім беру проблемасының көкейкестілігін атап өтті, бұл арнайы оқу орындарының санының қысқаруының, жыл сайын ДМШ балалардың, мүгедек балалардың санының көбеюінің және олардың сәтті әлеуметтену қажеттілігін басты себептер ретінде көрсетті:

5 ақпарат беруші (бастауыш сынып мұғалімі, еңбек өтілі 8 жыл): «Мүмкіндігі шектеулі балалар саны жыл сайын көбейіп келе жатқандықтан, бұл проблема өте өзекті. Ата-аналар (занды өкілдер) балаларының жалпы білім беретін мектепте оқығанын қалайды».

17 ақпарат беруші (пән мұғалімі, еңбек өтілі 11 жыл): «Өкінішке орай, соңғы жыл-

дары дамуында ауытқуы бар балалар санының өсуіне қарамастан, арнайы мектептер саны азаюда».

38 ақпарат беруші (бастауыш сынып мұғалімі, еңбек өтілі 15 жыл): «Мүмкіндігі шектеулі балалар саны жыл сайын артып келеді. Оларды әлеуметтендірудің тиімділігі үшін оқу процесіне қосу керек».

58 ақпарат беруші (пән мұғалімі, жұмыс өтілі 6 жыл): «Мәселе өте өзекті, өйткені Ресей қоғамы көптеген жылдар бойы балаларды қарапайым және мүгедек балалар деп бөлді, мүгедек балалардың іс жүзінде құқығы, білім алуға және өзін-өзі жүзеге асыруға мүмкіндігі болмады».

Инклюзивті білім беру тұжырымдамасының және оны білім беру мекемелерінде жүзеге асырудың маңызды артықшылықтары ретінде мұғалімдер:

- барлық санаттағы балалар үшін білім алу құқығын қамтамасыз ету;

- білім алушылардың жеке ерекшеліктері мен ерекше білім беру қажеттіліктеріне қарамастан оларды тиімді оқыту, тәрбиелеу және жан-жақты дамыту үшін қажетті жағдайлар жасау;

- ДМШ балаларды тиімді әлеуметтендіруді және олардың қоғамға сәтті бейімделуін қамтамасыз ететін әлеуметтік дағдыларды дамыту;

- ДМШ адамдарға қатысты толерантты сана мен мінез-құлықты, тұлғаға деген құрмет қатынасын қалыптастыру және нығайту;

- ДМШ балалардың өзін-өзі бағалауы мен тәуелсіздігін арттыру.

3 ақпарат беруші (бастауыш сынып мұғалімі, еңбек өтілі 12 жыл): «Біріншіден, бұл кез келген білім беру мекемесінде білім алудың қолжетімділігі. Екіншіден, баланы әлеуметтік оңалту және қоғамға кіріктіру. Үшіншіден, балалардың бойында толеранттылықтың, мейірімділік пен құрметтің әртүрлі санаттарын қалыптастыру».

28 ақпарат беруші (пән мұғалімі, жұмыс өтілі 6 жыл): «Ерекше білім беру қажеттіліктері бар балаларға арнайы жағдай жасау, төзімділікті, мейірімділікті қалыптастыру».

47 ақпарат беруші (бастауыш сынып мұғалімі, еңбек өтілі 18 жыл): «Жана әлеуметтік тәсіл дербестік пен өзін-өзі анықтауды дамытады, тең құқықты дамытады».

62 ақпарат беруші (пән мұғалімі, еңбек өтілі 13 жыл): «Инклюзивті бағыттағы қарапайым мектептер – бұл барлық санаттағы балалар үшін білім алу мүмкіндігін қамтамасыз ететін, мүгедектерді кемсітуге қарсы күрестің ең тиімді құралы».

70 ақпарат беруші (бастауыш сынып мұғалімі, еңбек өтілі 4 жыл): «Ұжымдағы мүмкіндігі шектеулі бала маңызды әлеуметтік тәжірибе алады, сыртқы физикалық кемшіліктер басқа балалардың оған деген қатынасын анықтамайтынын түсіне бастайды».

79 ақпарат беруші (пән мұғалімі, еңбек өтілі 12 жыл): «Барлық балалардың білім беру қажеттіліктерін қанағаттандыра алатын икемді бейімделген білім беру ортасын құру. Мүмкіндігі шектеулі балаларды қабылдауға балалар, педагогикалық және ата-аналық топтарын дайындау және осындай балаларды оқыту үшін арнайы жағдайлар жасау».

128 ақпарат беруші (бастауыш сынып мұғалімі, еңбек өтілі 7 жыл): «Мүмкіндігі шектеулі бала ата-анасының немесе заңды өкілдерінің келісімімен интернатта емес, қарапайым мектепте оқуға құқылы, осылайша сыныптастары оған көмектеседі, мейірімді, шыдамды болады. Олар өздері сияқты мүмкіндігі шектеулі сыныптасты қабылдай бастайды, толерантты болады».

148 ақпарат беруші (пән мұғалімі, еңбек өтілі 5 жыл): «Инклюзивті білім беру тұжырымдамасы мүмкіндігі шектеулі балаларға кең ауқымды адамдармен қарым-

атынас жасауға мүмкіндік береді, олардың әлеуметтік-коммуникативтік дағдыларын дамытуға жәна қоғамда өз орнын табыға мүмкіндік береді».

Жазбаша жұмыстарды талдау сонымен қатар барлық мұғалімдерге ортақ проблема түзету-педагогикалық қызметке дайындық деңгейінің төмендігі, ерекше білім беру қажеттіліктері бар балалармен жұмыс істеудің оң уәждемесі болмауы; мүмкіндігі шектеулі оқушылардың психофизикалық ерекшеліктеріне қатысты арнайы білімнің болмауы, білім беру процесін арнайы федералды мемлекеттік білім беру стандарттарының талаптарына сәйкес ұйымдастыру, тәрбие жұмысы, сондай-ақ «ерекше» балалармен жұмыс істеу үшін қажетті практикалық дағдылар.

7 ақпарат беруші (бастауыш сынып мұғалімі, еңбек өтілі 8 жыл): «Біз инклюзия тәжірибесімен бұрыннан тап болғанбыз. Бірақ бұл өте қиын. Қажетті жағдайлар жоқ, бағдарламаларды әзірлеуде және мұндай балалар мен олардың ата-аналарымен қарым-қатынас жасау кезінде қиындықтар туындайды. Сыныпта балалар саны өте көп. Олардың барлығын уақтылы қалай қамтуға болады? Әдеттегі балалардың үлгерімі төмендейді. Менің оларға уақытым жетпейді. Заң бойынша мүмкіндігі шектеулі балаларды тьюторлар алып жүруі керек. Іс жүзінде бәрі біздің мойнымызға артылады...».

15 ақпарат беруші (бастауыш сынып мұғалімі, еңбек өтілі 3 жыл): «Қаржылық және материалдық қиындықтардан басқа, бейімделген білім беру бағдарламаларын әзірлеу кезінде туындайтын қиындықтарды атап өткім келеді. Маған тәжірибе, қажетті дағдылар мен біліктер жетіспейді. Сондай-ақ, мүмкіндігі шектеулі оқушыларды объективті бағалауға қатысты проблемалар бар».

21 ақпарат беруші (пән мұғалімі, еңбек өтілі 11 жыл): «Менің ойымша, көптеген әріптестер мені қолдайды деп ойлаймын, инклюзия теория жүзінде жақсы, бірақ біздің мектептің нақты жағдайында бұл модель көптеген кедергілерге тап болады.

қажетті жағдайлар мен мамандар: дефектологтар мен логопедтер бар арнайы оқу орындарының жүйесін дамыту тиімдірек болар еді. Бізде қазірдің өзінде жүктемеміз көп, бірақ мүмкіндігі шектеулі балалармен жұмыс істеу үшін бізге қосымша білім мен дағды қажет».

39 ақпарат беруші (бастауыш сынып мұғалімі, еңбек өтілі 15 жыл): «Бала саны көп сыныпта мүмкіндігі шектеулі балалармен жұмыс істеу қиын. Біз енгізгелі отырған осы инклюзия нұсқасынан бас тарту керек.

Немесе мұғалімдер алдымен арнайы сапалы дайындықтан өтетін арнайы сыныптар құру керек».

45 ақпарат беруші (бастауыш сынып мұғалімі, еңбек өтілі 12 жыл): «Егер жағдай алдын ала жасалынбаса, база дайындалмаса, қалайша оң нәтиже алуға болады? Егер мектептерде қажетті жағдайлар болмаса, инклюзивті білім беру моделін енгізуден қандай нәтиже аламыз? Мұғалімдер де, оқушылар да, ата-аналар да мұндай жұмыс істеуге дайын емес. Қағазбастылықтың үлкен көлемінен басқа, бейімделген бағдарламалардың қосымша дайындауы да бар. Ал басшылық тарапынан уәжге, ынталандыруға тіпті тұспал да жоқ...».

56 ақпарат беруші (пән мұғалімі, еңбек өтілі 6 жыл): «Мен жеке өз пікірімді айтамын. Дегенмен мен әріптестерімнен осыған ұқсас пікірлерін естігенмін. Менде инклюзивті сыныпта жұмыс істеуге деген ниет те, ынта да жоқ. Біріншіден, мен мүмкіндігі шектеулі балалармен жұмыс жасауға психологиялық тұрғыдан дайын емеспін, екіншіден, менде қажетті білім, дағды, құзыреттілік жоқ. Мұны арнайы үйрену керек, сонымен қатар ұзақ оқу қажет».

87 ақпарат беруші (пән мұғалімі, еңбек өтілі 19 жыл): «Инклюзивті білім беру қағидаттарының бірі – толеранттылық. Бірақ іс жүзінде мен мүмкіндігі шектеулі оқушының сыныптастары тарапынан келемежге ұшырап, шеттетілген жағдайына тап боламын. Егер бала өзіне деген теріс көзқарасқа лайықты жауап бере алмаса, бұл психологиялық жаракатқа айналуы мүмкін».

135 ақпарат беруші (бастауыш сынып

мұғалімі, еңбек өтілі 3 жыл): «Педагогтардың мүмкіндігі шектеулі балалардың психофизиологиялық дамуы туралы білімінің жеткіліксіздігі. Ақпараттық және әдістемелік қамтамасыз етудің жеткіліксіздігі. Дефектологтардың, логопедтердің, репетиторлардың жетіспеушілігі».

163 ақпарат беруші (пән мұғалімі, еңбек өтілі 11 жыл): «Шынымды айтсам, біздің мектептерде мүмкіндігі шектеулі балаларды оқыту үшін барлық қажетті жағдайларды жасау, мұғалімдерді ынталандыру үшін жеткілікті материалдық қолдау жоқ. Барлығымызға осы санаттағы балалармен жұмыс істеуге моральдық тұрғыдан дайындалу үшін уақыт қажет».

172 ақпарат беруші (бастауыш сынып мұғалімі, еңбек өтілі 14 жыл): «Барлық мектептерде мүмкіндігі шектеулі балалар үшін қолжетімді орта жасалынған жоқ, арнайы жабдықтармен, әдістемелік материалдармен жарақтандыру жеткіліксіз, штатта баланы сүйемелдеуді жүзеге асыра алатын дефектолог-мамандар жоқ, тіпті психологта жиі жоқ».

Зерттеу барысында алынған деректерді талдау Татарстан білім беру мекемелерінде инклюзивті білім беру тұжырымдамасын іске асырудағы маңызды проблемалық аймақтарды және қиындықтарды анықтауға мүмкіндік берді. Ақпарат берушілердің айтуынша, бұл:

- қаржыландырудың жеткіліксіздігі және соның салдарынан ДМШ балалар үшін білім беру кеңістігінде арнайы жағдайлар жасаудың мүмкін еместігі (материалдық-техникалық, ақпараттық, бағдарламалық-әдістемелік қамтамасыз ету);

- білікті кадрлардың, педагогикалық ұжымның арнайы дайындығының болмауы;

- сыныптардағы балалар санының көптiгі;

- мұғалімнің оқу және психологиялық жүктемесінің артуы;

- инклюзивті практика жағдайында педагогтерді материалдық ынталандыру тетiгiнiң реттелмеуi;

- жалпы білім беру ұйымдарда ерекше

білім беру қажеттілігі бар балаларды психологиялық-педагогикалық қолдау бойынша мамандардың (дефектологтардың, логопедтердің, психологтардың, тьюторлардың) болмауы;

- денсаулық шектеулері жоқ мектеп оқушылары мен олардың ата-аналарының инклюзивті білім беру ортасында мүгедек балаларды қабылдауға деген ынтасының төмен деңгейі;

- құрбы-құрдастар тобындағы мүмкіндігі шектеулі балалардың бейімделуінің психологиялық мәселелері;

- мүмкіндігі шектеулі оқушылар үшін дамыған және барабар бағалау жүйесінің болмауы.

Жүргізілген зерттеу нәтижесінде педагог қызметкерлердің инклюзивті білім берудің базалық қағидаттары туралы хабардар болуының жоғары деңгейіне және қазіргі білім беру мекемелерінде инклюзивті білім беру тұжырымдамасын енгізудің өзектілігін тануға қарамастан, педагогикалық дискурстың талдауы жалпы білім беру ұйымдарының педагог қызметкерлерінің ДМШ және мүгедектігі бар балалармен жұмыс істеуге жеткіліксіз дайындығы туралы зерттеу гипотезасын растады.

Біздің ойымызша, инклюзивті білім беру тұжырымдамасын жүзеге асыруға білім беру жүйесін дайындаудың маңызды кезеңі - бұл психологиялық және құндылықтық өзгерістер кезеңі, мұғалімдердің кәсіби құзыреттілік деңгейінің жоғарылауы.

Педагог қызметкерлердің жаңа жағдайдағы қызметке дайындығын терең талдау және одан әрі мониторингтік зерттеу инклюзивті білім беруді іске асырудың тиімділігін арттыруға, білім беруде ерекше қажеттіліктері бар балалармен жұмыстың инклюзивті практикасында туындайтын проблемалар мен қиындықтарды бақылауға мүмкіндік береді.

Қорытынды. Авторлар жүргізген дискурстық талдаудың нәтижелері зерттеу мәселесінің өзектілігін көрсетеді. Білім беру мекемелерінде инклюзия тұжырымдамасын іске асыру қажеттілігі және жаңа жағдайда педагогикалық қызметке дайындығын баға-

лау, сондай-ақ білім беру жүйесінің қолданыстағы мүмкіндіктері туралы педагог қызметкерлердің пікірлерінің сәйкессіздігі өңірлік білім беру мекемелерінде инклюзивті білім беру практикасын дамыту тиімділігінің төмендеуіне әкеледі.

Зерттеу барысында алынған мәліметтер әкімшілік-басқарушылық деңгейдегі мұғалімдер мен мамандарға инклюзивті білім беру ортасын жобалауға мүмкіндік беретін инклюзивті білім берудің бастапқы теориялық білімдерін, кондуктивті педагогика принциптерін үйрету қажеттілігі туралы ғана емес, сонымен қатар жалпыланған шетелдік және отандық тәжірибе негізінде «ерекше» балалармен жұмыс жасаудың тиісті түзету және білім беру технологияларын қолдану туралы айтуға негіз береді.

Республикалық білім беру жүйесінде инклюзивті тәжірибені дамыту үшін жағдайлар жасалуы керек, жетіспейтін кадр ресурстарын толтыруға, тұрақты әдістемелік қолдау көрсетуге мүмкіндік беретін білім беру ұйымдарының, денсаулық сақтау және әлеуметтік қорғау мекемелерінің желілік өзара әрекетін қолдану арқылы, ерекше қажеттіліктері бар балаларды оқыту бойынша жедел кенестер алу; білім беру қажеттіліктері; инновациялық педагогикалық және оңалту / абилитациялық тәжірибесін жүйелі түрде зерттеу және тарату; білім беру процесінің нәтижелері мен инновациялардың тиімділігі бойынша кешенді мониторингтік зерттеулер жүргізу. Бұл инклюзивті білім беруді дамыту жағдайында мұғалімдерінің кәсіби және тұлғалық өсуі үшін ерекше маңызды.

Список использованных источников

- [1] Блинова Л.И. Профессионально-личностная готовность педагога как условие реализации ФГОС для детей с ОВЗ // Особые дети в обществе: Сборник научных докладов и тезисов выступлений участников I Всероссийского съезда дефектологов. 26-28 октября 2015 г. – М.: СУВАГ, 2015. – С.19-24.
- [2] Van Dijk T. Ideology: A Multidisciplinary Approach. – London: Sage, 1998. – URL: <http://psyberlink.flogiston.ru/internet/bits/vandijk2.htm> (қаралған күні: 23.01.2021).
- [3] Гафари Э.А. Организационно-педагогические условия обучения детей с ограниченными возможностями здоровья средствами инклюзивного образования (на материалах Исламской Республики Иран): Автореф. дис... канд.пед.наук. – Душанбе, 2012. – 23 с.
- [4] Йоргенсен М.В., Филлипс Л. Дискурс-анализ. Теория и метод / Пер. с англ. – 2-е изд., испр. – Харьков: Гуманитарный Центр, 2008. – 352 с.
- [5] Foucault M. The Archaeology of Knowledge. – London: Routledge, 1972.
- [6] Мовкебаева З.А. Вопросы подготовки педагогических кадров в Республике Казахстан к работе в условиях инклюзивного образования. Педагогика и психология. - № 2 (15) – 2013. – С. 6-11.
- [7] Об утверждении профессионального стандарта «Педагог (педагогическая деятельность в сфере дошкольного, начального общего, основного общего, среднего общего образования) (воспитатель, учитель) [Электронный ресурс]: приказ Министерства труда и социальной защиты РФ от 18.10.2013 г. N 544н: ред. от 05.08.2016 // Справочная правовая система «КонсультантПлюс». Режим доступа: http://www.consultant.ru/document/cons_doc_LAW_155553/ (қаралған күні: 23.01.2021).
- [8] Оралканова И.А. Формирование готовности учителей начальных классов к работе в условиях инклюзивного образования: Автореф. дис... докт.философии (PhD). – Алматы, 2014. – 52 с.
- [9] Хитрюк В.В. Формирование инклюзивной готовности будущих педагогов в условиях высшего образования: Автореф. дис... докт.пед.наук. – Калининград, 2015. – 54 с.
- [10] Шайхелисламов Р.Ф., Осиповская М.П. Профессиональные компетенции педагогических работников в условиях реализации требований специальных федеральных государственных образовательных стандартов // Материалы VI Международной научно-практической конференции «Непрерывное педагогическое образование в контексте инновационных проектов общественного развития». – М.: ФГАОУ ДПО АПК и ППРО, 2017. – С. 292-299.

References

- [1] Blinova L.I. Professional'no-lichnostnaya gotovnost' pedagoga kak uslovie realizacii FGOS dlya detej s OVZ // Osobyete deti v obshchestve: Sbornik nauchnyh dokladov i tezisov vystuplenij uchastnikov I Vserossijskogo s'ezda defektologov. 26-28 oktyabrya 2015 g. – М.: SUVAG, 2015. – С.19-24.

[2] Van Dijk T. Ideology: A Multidisciplinary Approach. – London: Sage, 1998. – URL: <http://psyberlink.flogiston.ru/internet/bits/vandijk2.htm> (karalgan kyni: 23.01.2021).

[3] Gafari E.A. Organizacionno-pedagogicheskie usloviya obucheniya detej s ogranichennymi vozmozhnostyami zdorov'ya sredstvami inklyuzivnogo obrazovaniya (na materialah Islamskoj Respubliki Iran): Avtoref. dis... kand. ped.nauk. – Dushanbe, 2012. – 23 s.

[4] Jorgensen M.V., Fillips L. Diskurs-analiz. Teoriya i metod /Per. s angl. – 2-e izd., ispr. – Har'kov: Gumanitarnyj Centr, 2008. – 352 s.

[5] Foucault M. The Archaeology of Knowledge. – London: Routledge, 1972.

[6] Movkebaeva Z.A. Voprosy podgotovki pedagogicheskikh kadrov v Respublike Kazahstan k rabote v usloviyah inklyuzivnogo obrazovaniya. Pedagogika i psihologiya. - № 2 (15) – 2013. – S. 6-11.

[7] Ob utverzhenii professional'nogo standarta «Pedagog (pedagogicheskaya deyatel'nost' v sfere doskol'nogo, nachal'nogo obshchego, osnovnogo obshchego, srednego obshchego obrazovaniya) (vosпитatel', uchitel') [Elektronnyj resurs]: prikaz Ministerstva truda i social'noj zashchity RF ot 18.10.2013 g. N 544n: red. ot 05.08.2016 //Spravochnaya pravovaya sistema «Konsul'tantPlyus». Rezhim dostupa: http://www.consultant.ru/document/cons_doc_LAW_155553/ (karalgan kyni: 23.01.2021).

[8] Oralkanova I.A. Formirovanie gotovnosti uchitelej nachal'nyh klassov k rabote v usloviyah inklyuzivnogo obrazovaniya: Avtoref. dis... dokt.filosofii (PhD). – Almaty, 2014. – 52 s.

[9] Hitryuk V.V. Formirovanie inklyuzivnoj gotovnosti budushchih pedagogov v usloviyah vysshego obrazovaniya: Avtoref. dis... dokt.ped.nauk. – Kaliningrad, 2015. – 54 s.

[10] Shajhelislamov R.F., Osipovskaya M.P. Professional'nye kompetencii pedagogicheskikh rabotnikov v usloviyah realizacii trebovanij special'nyh federal'nyh gosudarstvennyh obrazovatel'nyh standartov //Materialy VI Mezhdunarodnoj nauchno-prakticheskoy konferencii «Nepriyvnoe pedagogicheskoe obrazovanie v kontekste innovacionnyh proektov obshchestvennogo razvitiya». – M.: FGAOU DPO APK i PPRO, 2017. – S. 292-299.

Готовность к педагогической деятельности как критерий развития инклюзивной практики в системе образования Республики Татарстан

М.П.Осиповская¹, О.В.Лаукерт-Горбачева²,

¹ФГАОУ ВО «Казанский (Приволжский) федеральный университет»

²ГБНУ «Академия наук Республики Татарстан»

(Россия, Республика Татарстан, Казань)

Аннотация

В междисциплинарном исследовании рассматриваются проблемы реализации концепции инклюзивного образования в системе образования Республики Татарстан. Актуальной проблемой является недостаточная подготовленность педагогических работников к работе с детьми с ограниченными особенностями здоровья, в связи с чем возникает необходимость формирования профессиональных компетенций педагогов, связанных с развитием способности к проектированию и реализации инновационных технологий образовательно-коррекционной работы, направленной на достижение образовательных результатов. Целью исследования являлось выявление мнений педагогических работников о сложностях реализации концепции инклюзивного образования в республиканской образовательной системе и их готовности к активной деятельности в новых условиях. Объектом авторского исследования был выбран педагогический дискурс. В качестве коммуникационного пространства, отражающего педагогический дискурс, выступили письменные работы (эссе) учителей начальной школы, учителей-предметников. В качестве основного метода исследования использовался дискурс-анализ. Результаты анализа педагогического дискурса подтвердили исследовательскую гипотезу о недостаточной подготовленности педагогов к коррекционно-педагогической деятельности и свидетельствуют о том, что общей проблемой всех педагогических работников является отсутствие положительной мотивации к работе; недостаток специальных знаний в отношении организации учебного процесса; практических умений и навыков, необходимых для работы с детьми с особыми потребностями в образовании. Представленные в статье данные исследования позволяют говорить о том, что в республиканской системе образования должны быть созданы условия для развития инклюзивной практики с использованием сетевого взаимодействия образовательных организаций, постоянной методической поддержки педагогов, распространения инновационного педагогического опыта.

Ключевые слова: концепция инклюзивного образования; дети с ограниченными возможностями здоровья; специальные образовательные потребности; готовность к педагогической деятельности в современных условиях; педагогический дискурс; сетевое взаимодействие.

Readiness for pedagogical activity as a criterion for the development of inclusive practice in the education system of the Republic of Tatarstan

М.Р.Оsipovskaya¹, О.В.Лаукарт-Горбачева²

¹ФГАОУ ВО «Казанский (Приволжский) федеральный университет»

²ГБНУ «Академия наук Республики Татарстан»
(Россия, Республика Татарстан, Казань)

Abstract

An interdisciplinary study examines the problems of implementing the concept of inclusive education in the education system of the Republic of Tatarstan. An urgent problem is the lack of training of teachers of General education organizations to work with children with disabilities who have special educational needs, which makes it necessary to form professional competencies of teachers related to the development of the ability to design and implement innovative technologies of educational and correctional work aimed at achieving educational results. The purpose of the study was to identify the opinions of teachers about the difficulties of implementing the concept of inclusive education in the national educational system and their readiness to be active in the new conditions. The object of the author's research was chosen pedagogical discourse. Written works (essays) of primary school teachers and subject teachers were used as a communication space reflecting pedagogical discourse. Discourse analysis was used as the main research method.

The results of the analysis of pedagogical discourse confirmed the research hypothesis about the lack of training of teachers of the General education system to work with children with disabilities and indicate that the common problem of all teachers is the lack of positive motivation to work; lack of special knowledge about the organization of the educational process; practical skills necessary to work with children with special educational needs. The research data presented in the article give grounds to say that the Republican education system should create conditions for the development of inclusive practices using the network interaction of educational organizations, health and social protection institutions, constant methodological support for teachers, innovative teaching experience.

Keywords: concept of inclusive education; children with disabilities; special educational needs; readiness for pedagogical activity in modern conditions; pedagogical discourse; network interaction.

Поступила в редакцию 09.06.2021.